

Marta Walkusz

"Musica Baltica. The Music Culture of
Baltic Cities in Modern Times", red.
Jolanta Woźniak, Gdańsk 2010 :
[recenzja]

Aspekty Muzyki 1, 265-269

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

MARTA WALKUSZ

Musica Baltica. The Music Culture of Baltic Cities in Modern Times / Musikkultur der Ostseestädte in der Neuzeit,
red. Jolanta Woźniak,
Akademia Muzyczna im. Stanisława Moniuszki,
Prace Specjalne 80, Gdańsk 2010

Zorganizowana w dniach 20–22 listopada 2008 roku w Gdańsku czwarta konferencja muzykologiczna „Musica Baltica”, tak jak i poprzednie, cieszyła się ogromnym zainteresowaniem muzykologów z wielu ośrodków badawczych. Tematem konferencji była szeroko rozumiana kultura muzyczna w miastach krajów nad Bałtykiem w okresie od XVI do XIX wieku.

Organizatorem konferencji był Zakład Historii Muzyki Instytutu Teorii Muzyki Akademii Muzycznej w Gdańsku. Pokonferencyjna publikacja pod redakcją kierownika Zakładu Historii Muzyki — dr Jolanty Woźniak, profesora nadzwyczajnego AM — zawiera 38 artykułów referentów pochodzących głównie z Polski (21 tekstów) i z Niemiec (13 tekstów), a także cztery teksty autorów z Belgii, Łotwy, Rosji i Szwecji. Artykuły zostały napisane w języku angielskim lub niemieckim. Konsultacji tekstów niemieckojęzycznych podjęła się Doris Wilma, anglojęzycznych — Witold Zbirohowski-Kościa.

Jak czytamy we wstępie, konferencja miała na celu odpowiedzieć na pytanie: czy mimo różnorodności kulturowej, geograficznej, politycznej i religijnej ośrodków nadbałtyckich oraz związanych z nimi innych miast Europy można doszukiwać się cech wspólnych? Czy książka pozwala czytelnikowi znaleźć odpowiedź na to pytanie?

Wśród tematyki prac przedstawionych w niniejszej publikacji możemy wyróżnić cztery aspekty:

- mecenatu artystycznego w miastach,
- struktury i organizacji miejskiego życia muzycznego,

- twórczości, wykonawstwa i recepcji muzyki,
- repertuaru muzycznego.

Zagadnienia obejmujące kulturę muzyczną w miastach nadbałtyckich w XVI i XVII wieku zostały przedstawione w 14 artykułach; dwa z nich dotyczyły przełomu tych stuleci.

Scharakteryzowano kultury muzyczne w poszczególnych ośrodkach, muzyczne więzi między różnymi miastami, przedstawiono analizy repertuarów, analizy poszczególnych utworów lub całych kolekcji, określonych gatunków muzycznych, czy biografie kompozytorów związanych z Gdańskiem.

Dwie autorki: Agnieszka Leszczyńska oraz Magdalena Walter-Mazur scharakteryzowały życie muzyczne w Toruniu; M. Walter-Mazur opisała również kulturę muzyczną Chełmna.

Więzi muzyczne między różnymi ośrodkami były rozpatrywane z kilku punktów widzenia:

- podjęto próbę znalezienia cech wspólnych w repertuarze zachowanym w formie rękopisów: Elżbieta Wojnowska przedstawiła wyniki badań porównawczych rękopisów z kościoła św. Bartłomieja w Gdańsku i rękopisów z innych części Europy Środkowej,

- Anna-Juliane Peetz opisała repertuar muzyczny kompozytorów gdańskich, ze zbiorów Gustawa Dübena, wykonywany na dworze królewskim w Sztokholmie,
- Barbara Przybyszewska przedstawiła utwór poświęcony Radzie Miejskiej Wrocławia napisany przez Crato Bütnera, który był związany z Gdańskiem przez prawie 30 lat swojej działalności kompozytorskiej.

Autorzy kolejnych artykułów koncentrowali się na badaniach repertuaru tworzonego i wykonywanego w poszczególnych ośrodkach. W trzech tekstach przedstawiono muzykę na specjalne okazje: śluby w Królewcu (artykuł Izabeli Bogdan) i Gdańsku (artykuł Danuty Szlagowskiej), a także wydarzenia polityczne i patronat władców na podstawie kompozycji z Greifswaldu, Berlina i Szczecina (artykuł Petera Tenhaefa).

Innym zagadnieniem związanym z muzyką XVI i XVII wieku są badania poszczególnych kompozycji lub kolekcji muzycznych. Frank Deleu przedstawił carillonowy zbiór Theodora de Sany z Brukseli. Justyna Szombara scharakteryzowała *Praemessa musicalia*, kolekcję Christopha Wernera z Gdańska, w kontekście słowa i jego relacji z muzyką, jak również z powodu pierwszych przykładów stylu włoskiego *concertato*.

Tematyka kolejnych artykułów dotyczy prezentacji wybranych kompozycji. Matthias Schneider przedstawił analizę *Toccata primi toni* Jochanna Vierdancka

ze Stralsundu. Wojciech Maria Marchwica ukazał stylistyczną ewolucję od motetu do tria w stylu barokowym na podstawie analizy wybranych dzieł Kaspara Förstera.

Aleksandra Patalas ujawniła nowe informacje biograficzne na temat ostatnich lat życia Marco Scacchi'ego — po jego wyjeździe z Polski do Włoch — uzyskane przede wszystkim z nieznanych wcześniej testamentów Scacchi'ego i jego żony, Reginy Kellerin, pochodzącej z Gdańska.

Wyniki badań nad kulturą muzyczną XVIII wieku przedstawiono w tekstach 10 autorów. Można wyróżnić w nich kilka zagadnień, takich jak:

— instrumenty muzyczne i zegary kurantowe w środowisku gdańskim (artykuł Ewy Barylewskiej-Szymańskiej) oraz sylwetki budowniczych instrumentów dętych w dawnym Gdańsku (artykuł Benjamina Vogla), a także gdańskie tradycje wykonania repertuaru przeznaczonego na bassethorn (artykuł Bogdana Ocieszaka),

— księgarze gdańscy i ich zbiory operowych wyciągów fortepianowych (artykuł Jerzego Mariana Michalaka) oraz obraz różnorodności kulturowo-religijnej na przykładzie śpiewników z Greifswaldu (artykuł Lutza Winklera),

— zagadnienia terminologiczne dotyczące nazewnictwa gdańskich carillonów (artykuł Danuty Popinigis),

— analizy dzieł kompozytorów gdańskich XVIII wieku:

- spojrzenie na warstwę literacką kantat gdańskich na przykładzie kantaty Friedricha Christiana Mohrheima (artykuł Piotra Kociumbasa),

- charakterystyka koncertów klawesynowych Johanna Jeremiasa du Grainia (artykuł Aliny Ratkowskiej),

- dydaktyczny aspekt utworów Daniela Magnusa Gronaua (artykuł Andrzeja Szadejki),

- opracowania kantat Johanna Theodora Roemhilda (artykuł Klausa Langrocka i Christiana Ahrensa).

Problematyka XIX-wiecznej kultury muzycznej miast nadbałtyckich została przedstawiona w 14 artykułach. Dotyczą one zarówno zagadnień natury ogólnej, odnoszących się do określenia specyfiki kultury muzycznej regionu nadbałtyckiego, jak i zagadnień szczegółowych przedstawiających przejawy życia muzycznego w wybranych miastach nadbałtyckich.

Rodzajem prologu do rozważań nad kulturą miast nadbałtyckich jest tekst Jagny Dankowskiej. Autorka przedstawiła problematykę XIX-wiecznych idei wolnościowych, które wywarły wpływ nie tylko na losy gdańskiej rodziny Schopenhauerów, ale również znalazły odzwierciedlenie w filozoficznym systemie Artura Schopenhauera.

Wśród autorów rozpatrujących szeroko problematykę kultury miast nadbałtyckich należy wymienić konstatacje Michaela Kube. W swoich rozważaniach wprowadza on pojęcia „europejskiego regionu kulturalnego” i „narodowej identyfikacji” oraz przedstawia ich powiązania z nową sytuacją polityczną Europy na początku XIX wieku.

Kolejne teksty dotyczą kultury muzycznej wybranych miast regionu nadbałtyckiego:

— Helmut Loos przedstawił obraz Lipska jako dynamicznej metropolii XIX wieku będącej przykładem rozwoju mieszczańskiego życia muzycznego,

— Marina Chernaya scharakteryzowała specyfikę dwóch grup kompozytorskich działających w II połowie XIX wieku w Petersburgu, podkreślając rolę Rimskiego-Korsakowa, który działał zarówno w Wielkiej Piątce określanej mianem „grupy rewolucyjnej”, jak również w „progresywnej grupie” Bielajewa,

— Anna Ryszka-Komarnicka naświetliła problem ewolucji poglądów na temat funkcji muzyki kościelnej w XIX-wiecznej Warszawie na przykładzie recepcji *Requiem* Mozarta,

— Andreas Waczkat omówił działalność kompozytorki Emilie Mayer w Szczecinie i Berlinie, rozważając miejską przestrzeń jako „konstatację możliwości” kompozytorskich i wykonawczych,

— Mikus Čeže przedstawił historię teatru Miejskiego w Rydze w latach 1863–1918 w aspekcie polityki finansowej związanej z funkcjonowaniem tej instytucji,

— Ekkehard Ochs na podstawie refleksji publikowanych w tygodniku „Sundine” ukazał obraz życia koncertowego w pierwszej połowie XIX wieku w Greifswaldzie i Stralsundzie,

— Martin Loeser podjął próbę scharakteryzowania kultury muzycznej Greifswaldu na przełomie XIX i XX wieku na podstawie przekazów dotyczących wykonań muzyki kameralnej w tym okresie,

— Michael Heinemann przedstawił sylwetkę gdańskiego kompozytora, dyrygenta i organisty Friedricha Wilhelma Markulla, koncentrując się głównie na jego działalności jako krytyka muzycznego publikującego recenzje wykonań muzycznych w Gdańsku w „Neue Zeitschrift für Musik”,

— Maciej Babnis scharakteryzował stan budownictwa organowego w Krakowie w latach 1815–1914.

Problemy pedagogiki muzycznej zostały zaprezentowane w trzech artykułach:

— Joachim Kremer scharakteryzował działalność seminariów nauczycielskich we Wschodnich i Zachodnich Prusach, gdzie kształcono przyszłych nauczycieli muzyki w szkołach ludowych,

— Dieter Gutknecht przedstawił działalność Hermanna Kretzschmara w latach 1877–1887 w Rostocku jako dyrygenta, organizatora i założyciela stowarzyszeń muzycznych, a także podkreślił jego zasługi w zakresie edukacji odbiorców muzyki,

— Jolanta Woźniak omówiła działalność pedagogiczną gdańskiego pastora Theodora Friedricha Kniewela oraz przedstawiła opracowany przez niego na przełomie lat 1814/1815 program nauczania śpiewu oparty na postulowanych przez Pestalozziego zasadach nauczania początkowego.

W odniesieniu do bogatej problematyki badawczej dotyczącej kultury muzycznej regionu bałtyckiego, jaką przedstawiono w niniejszej publikacji, należy stwierdzić, iż autorzy artykułów nie tylko uzupełnili dotychczas znane informacje. Dzięki odkryciu nowych źródeł historycznych dodano nowe fakty, w niektórych przypadkach zmieniające obecną interpretację. Publikacja jest tym samym potwierdzeniem wzrostu zainteresowania problematyką antropologii obszarów miejskich, jakie obserwujemy w ostatnich latach w humanistyce.

Dobór tematyczny artykułów w publikacji *Musica Baltica. The Music Culture of Baltic Cities in Modern Times* pozwala na sformułowanie tezy o fenomenie jedności kultury muzycznej miast nadbałtyckich pomimo różnorodności kultur lokalnych. Czy lektura niniejszej publikacji pozwoli czytelnikowi określić kulturę muzyczną tego regionu mianem kultury bałtyckiej? Szukanie jednoznacznej odpowiedzi na to pytanie będzie inspiracją do podjęcia dalszych studiów miejskiej kultury muzycznej obszaru bałtyckiego.